

Saladin Dino Burdžović

Drugonagrađena priča
Donator nagrade Bošnjačko
vijeće u Crnoj Gori

ISTA KRV

Dva dana i jednu cijelu noć ubjeđivao je Sahil-paša (spahija iz predjela preko Save i Dunava) vlastelina Jovana od Rasova da promijeni vjeru i primi Islam. Bješe Sahil silan čovjek - visok, rječit, hodom i pokretima ruku, rekao bi više nego neko u sat vremena razgovora. Svidjelo mu se Polimlje, zelenilo, priroda, vazduh-hava, gora i voda, zavolio je „pitominu naseljenu divljim ljudima“ - njegove su riječi koje je narod upamtio. Osjećao je duboko u sebi da je ovdje njegovo posljednje vojno angažovanje, već je bio napravio raskošne Saraj dvore na Loznicama (koje će nakon Sahil-pašine smrti koristiti Hasan Hot, dugogodišnji gospodar Bihora i Pešteri) i slava ove građevine brzo se proširila do najudaljenijih mjesta u Sandžaku. Paša je, svakako, bio stari lisac! Dobro je znao, ako pridobije Jovana za svoj naum, da će mu dalji posao biti znatno olakšan. Na ruku mu je išlo i oskudno vrijeme, iako se tada prelaženje na islam zasnivalo, u načelu, na dobrovoljnosti, paša je isticao da raja nema prava na posjede i Jovana je zatrpao materijalnim privilegijama i nizom prednosti ukoliko postane musliman i prikloni se Visokoj Porti. Na kraju, ponudi mu Resnik, Rasovo i Loznice, i Jovan pristade. Skoro sva Jovanova rodbina promijeni vjeru! Zapravo, samo njegov najmlađi sin Mitar ne šće, već osta imenom i prezimenom ono što je bio i prije. Nijesu ga mnogo ni nagovarali, smatrali su i Jovan i Mitrova starija braća da će i on, vremenom krenuti za njima. Nakon godine, uprkos očiglednom imetku koji se kod Jovan bega svakodnevno širio i uvećavao, Mitar iznenada odseli iz Akova. Godinama niko ništa nije čuo za njega. Narod k'o narod, poče da ispreda priču za pričom i stvara nevjerovatne legende o sinu Jovanovom. Govorilo se da živi u Prijepolju, pa u Užicu, da je ugledni domaćin u Rudom ili u Nevesinju, a najzanimljivije teorije su ga vezivale za pobratimstvo sa Arslan-begom Vraneševićem, praukunom čuvenog Skender-bega Vraneševića, hercegovačkog krajišnika. Navodno, poslije neke zasjede u kanjonu rijeke Tare, našli su se na istoj strani i postali prijatelji. Još kada je Arslan čuo da je u pitanju sin

Jovan bega, pozvao ga je da se pobratime što je Mitar rado prihvatio...

Sa druge strane, Jovan je sve rjeđe pominjao najmlađeg sina, odmetnika, kako ga je znao ponekad nazvati. Ostao mu je najveća rana i stalno je sebi prebacivao grijeh što ga je tako olako izgubio. O Jovan begu i njegovim sinovima, nijesu u Bihoru niti u Akovu, ostale sačuvane nikakve uspomene, spomenici, pisana dokumenta, pjesme ili priče, ništa. Kao da ih nikada nije ni bilo. Ono što se zna jeste da su u poodmaklim godinama rasprodali većinu imanja koje je Jovan beg dobio od Sahil-paše za lojalnost. Posljednji komad zemlje što je bio u njihovom vlasništvu zamijenili su „glavu za glavu“ sa Rustemom iz Goduške rijeke. Tamo su se bavili stočarstvom i zemljoradnjom, uglavnom, kao i svi ostali teško živjeli. Možda je, baš tada i nastala uzrečica u narodu: *bogati kao bihorski begovi*. U Gornji Bihor je Jovan poveo tri sina: Ahmeta, Dauta i Osmana. Elmaz je Ahmetov sin jedinac. Mitar je imao dva sina i kćerku: Rada, Ivana i Goricu.

Stevan je Radev jedini sin.

**

Negdje u jesen, pojaviše se lopovi u Bihoru. Poče da nestaje sitna stoka, blago, kako su je Bihorci nazivali, pa i desetak ambara sa pšenicom kupljenom u Pazaru ostade bez ijednog zrna; sve nestade pod okriljem noći. Ugledniji ljudi iz Petnjice, Vrbice, Trpezi, Azana, Vrševa, Radmanaca i Lagatora, skupiše se jedne noći u kući Zuvdije Ramčilovića i doniješe odluku da se organizuju noćne straže duž cijelog Bihora. Zaživje u narodu priča o crnim cijevima koje vire iz mraka i čekaju na neznane delije. To je, izgleda, prebrzo stiglo do nesoja što lako posegnu za tuđim imetkom, pa i krađe - kako počеше, tako odjednom i prestadoše.

Red je bio na Elmaza da drži stražu. Još prije vremena ustao je, umio se i provjerio ostragušu. Spustio se niz Radmansku klisuru i uz sami put zauzeo busiju, stvarajući u podsvijesti sliku razbojnika, koji se, stopljen sa bojama noći, prikrada begovskim ambarima.

Od Radmanaca, noćni povjetarac donosio je miris jabuka-senabija, čuvenih nadaleko. Uvukao se Elmaz u sitno rastinje i zalegao na već pripremljenu puščetiju. Nije osjećao strah, ni sada ni prije, iako se stražarsko mjesto nalazilo u blizini mezarja; pomilovao je očevu pušku

i sklopio oči. Bio je to njegov mali ritual, kako je govorio, dok se ne smire duhovi oko mezarja. Te noći, Bihor bi uvijen u neku izmaglicu. Bog sami zna šta je htio kada je udesio da Elmaz i Stevan primijete jedan drugog u momentu, skoro licem u lice, kada je za sve, osim za oružje, bilo prekasno. Nesta u virovima noći miris radmanskih jabukasenabija, zamijeni ga miris baruta oslobođenog iz pušaka. Pucali su u istoj sekundi, vjerovatno obojica iz straha, jedino što su se zrna na milimetar mimoišla, ostalo je sve identično, pogođeni u isto mjesto, u stomak, i iskrvarili taman toliko da ne prežive. Uspjeli su da dopuze jedan do drugog i posljednje riječi, prije smrtnog časa, objašnjenja i opravdanja izgovore. Strašna istina da su rod, da čak i nevjerovatno liče, da su rođeni istog dana, natjera im obojici suze na oči. Smogli su snage da pruže ruku jedan drugom, kao da se opoznaju, kao da je to rukovanje najvažnija stvar na svijetu. U tom položaju ih je Husein Hadrović i zatekao, u ranu zoru, dok se nad Bihorom budilo jutro. Još su bili živi. Husein prizivaše Alaha u pomoć, isprepadan činjenicom koliko Elmaz i Stevan naliče jedan drugom, pomislio je da su rođena braća. Nije bio daleko od istine! Strgao je sa sebe svečani sako i prsluk i pokušao da zavije rane nesrećnih mladića. Iskusnim okom vidio je već istu krv što se iz dvije rane slivala u jedan tok između njih dvojice, i dobro znao da im nema spasa! Ču se rzanje konja sa dvije strane! Među Bihorcima je vladalo vjerovanje vezano za konje, da oni nose duše umrlih. Husein podiže glavu i ispruži dlanove ka nebu.

„Tebe , Allaha, Gospodara svjetova, hvalimo, milostivog, samilosnog, Vladara dana sudnjeg, tebi se klanjamo i od tebe pomoć tražimo! Uputi nas na pravi Put, na Put onih kojima si milost svoju darovao, a ne onih koji su protiv sebe srdžbu izazvali, niti onih koji su zalutali!” Elmaz reče: „Halali!” A Stevan: „Oprosti...” Pustišeruke.

Nad mrtvim bratstvenicima radmanske senabije opet zamirisaše!

**

Ko zna iz kojih razloga je Stevan Jaćimović odlučio da se uputi u Bihor i potraži svoju davnašnju rodbinu? Već je bio zaboravljen čovjek! Niko ga nije pominjao. I Jovan beg je davno umro, nije bio siguran da li će ikoga živoga i zateći, dali će ga rodbina koja preuze „tursku vjeru“ i prepoznati. To mu nije bilo ni bitno! Rekli bi ljudi: nešto ga povuklo! Nije se ni dvoumio. Ide i gotovo. U Akovu svratio kod Mustajbašića,

provjerenih prijatelja, na kafu. Nudili mu konak, odgovarali od puta noću, nudili pratinju, ništa nije htio. Na putu za Bihor, posjetio je crkvu u Nikoljcu, što nekada bješe manastir, i zapalio svijeće za mrtve. U posljednje vrijeme, samo njih i sanja. Sanjao je Bihor u kojem nikada nije bio. Zagrabilo je sa stola svežanj svijeća, sklopio oči i pomislio na Boga. Sjaj sa desetak svijeća pojača slabu svjetlost i freske na zidovima nikoljačke parohijske crkve počеше uz svjetlost da mijenjaju oblike. Barem se Stevanu tako učinilo, kao da se sveci ljute nešto na njega, kao da mu ne odobravaju put na koji je nenadano krenuo. Izbrojao je svijeće, pa onda i mrtve kojima ih je namijenio. Nikoga se više nije mogao sjetiti. Dvije su bile viška.

„Jedna je moja, čija li je ova druga, Gospode?” – uzdahnuo je i izašao...

**

Husein Hadrović, potomak čuvenog Andra Đuraškovića (od kojega, po legendi i nastadoše Hadrovići) što nakon ubistva na Cetinju spasi glavu, prešavši na Islam u Sandžaku, uputio se u Bihor, u prošnju, za svojeg najmlađeg sina Ferhana. Jedini mu je on ostao neoženjen, jedini mu je on ostao briga. Kaza mu njegov pobratim Zejo Zejnilović, delija sa akovskih Loznica, da u selu Lagatore na putu ka Kutnjem brdu, u kući časne i ugledne familije Latić, ima lijepa djevojka imenom Emina, kao rođena za njegovog Ferhana i da se slobodno pozove na Zeja - još se njegovo ime poštuje i u Donjem i u Gornjem Bihoru, sve do Pazara i dalje - tako mu je rekao. Da bi da oženi Ferhana, pa da umre ne bi žalio – Huseinove su riječi. Što je imalo djevojaka za udaju od Kahvi u Bistrici do Pripčića i Zatona, obišao je Husein, raspitivao se, zagledao u oči i ravne tabane, raspitao o naslednim bolestima tri koljena unazad, i maštao u kojoj li će kući izgovoriti: Allahume nemrile, pejgambere kaulile (po običajima tek poslije ove rečenice, počinjala bi priča o prosidbi). Kako nalažu običaji u Sandžaku, sve je odavno pripremio: zlatni kolan i prsten od minca, belenzuke i menduše, petolirke i dvolirke, lire i haljine, šemsiju, kondre i dimije od hare. Odredio je i glavnog svata (buljubašu) i bajraktara... Na samom polasku, počе da mu igra desno oko. Odavno nije tako bilo i neka ga nelagoda stegnu u grudima. To nije bio dobar znak, uvijek bi se desilo nešto što bi mu pokvarilo raspoloženje, da je čak razmišljao i da odustane i vrati se u kuću. Ponio je pušku – krvnicu

(tako se nazivala puška kojom su se služili osvetnici), druge nije ni imao, ostala mu od baba u amanet! Četiri čovjeka je Iljaz, Huseinov otac, ubio iz nje, sveteći ubijene Hadroviće niz Limsku dolinu. Naplatio je svu krv što mu dugovaše za braću i brataniće, ostade upamćen kao najpoznatiji krvnik koji nikada nije ni skidao osvetnički pojas, jedini čovjek s kojim nije bilo moguće izmirenje i oprost. Husein, u sebi, da ne čuju žena i djeca, izuči dovu što razbija strah i uzjaha sedlanika. Put ga ponese ka Akovu.

**

Moj dolazak na studije u Beograd obilježen je mnogim kontroverzama koje kako vrijeme prolazi, blijede i nestaju, i sve se više i više, kao da bježim od nečega, distanciram od tog vremena. Kao da ga je neko drugi odživio! Ni slutio nijesam da ću, bukvalno, prvoga dana na PMF-u, u studentskom bifeu, upoznati Zilhu. Rođenu Beograđanku! Očekivao sam Jelene, Dragane, Ljiljane i sve druge, ali osobu baš sa ovakvim imenom, sigurno ne. Nije nikada bila u Crnoj Gori, niti makla gdje dalje od Valjeva, na jug. Ona je praunuka Ferhana Hadrovića, najmlađeg sina Huseinovog, koji ne isprosi lijepu Eminu u Latića, već nehotice posta jedini svjedok krvavog kraja Stevana Jaćimovića i Elmaza Begovića. To što je vidio, prenosio je na svoje potomke, a ovi dalje na svoje, da bi na kraju predanje o usudu posljednjih nasljednika Jovan bega stiglo do Zilhe. Toga dana prvi put u životu vidio sam tost i čuo za riječ: Bihor.

Moj brat

Na osamnaesti rođendan
pokušao sam da ubijem brata
koji je prešao u drugu religiju.
I dan danas zažalim
što mi je pobjegao.
Mada, opet, kada ga neko pomene
ja kažem: *moj brat*.
Ne znam, čudo su, valjda,
te navike.
Našim putem prolaze trgovci.
zastanu, piju vode i puše duvan
i svaki mu nosi moju poruku:
vрати se, рођени,
laka je bratska ruka.